

Oponentský posudek k bakalářské práci Terezy Frélichové

Vyjednávání identity neslyšících v komunitním centru Znakovárna

Vedoucí práce: Mgr. Martin Heřmanský, Ph.D.

FHS UK

Kvalifikační práce Terezy Frélichové se zaměřuje na klasická témata sociokulturní antropologie, tedy na problematiku identity, jinakosti a (ne)způsobilosti, a to prostřednictvím poměrně imaginativního a spíše nesamozřejmého terénu, který pro ní představuje komunitní centrum „Znakovárna“ určené osobám, které komunikují vizuálním jazykem. Hlavní teze autorky, kterou více či méně explicitně její práce předkládá, se zdá být ukrytá v samotném názvu centra – jde především o místo, které má umožňovat *kout* znakování nejen jako „přirozený jazyk“ pro komunikaci, ale i jako prostředek (znovu)utváření neslyšících jako svébytných osob.

Práce je členěna standardně na úvod, teoretickou, metodologickou a reflexivní kapitolu, následované empirickými a analytickými částmi a závěrem. Teoretická část je poměrně zdařilým pokusem vymezit koncepty, které autorce mají poskytnout oporu pro analytickou práci s empirickým materiálem. Jedním z klíčových nástrojů je koncept identity. Zde je nutné zmínit, že autorka si jednoduše nevybírá jednu z možných definic identity, do které by se pak pokoušela napasovat svá data, ale reflexivně a kriticky se k pojmání identity vymezuje, což jí vede k teoretickému důrazu na procesualitu, kterou jí poskytuje především práce T. H. Eriksena a jeho „pojetí identifikace“ zdůrazňující souběh a tření mezi sebeidentifikací a vnější kategorizací (str. 10-12). Přínos teoretické části lze spatřovat také v tom, že přehledným způsobem představuje ideje, koncepty a argumentaci „Deaf Studies“, které do určité míry intervenují do záměru i každodenního fungování Znakovárny, neboť, jak ukazuje autorka v empirické části, bez provázání s expertízou Ústavu jazyků a komunikace neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy by Znakovárna nebyla tím, čím je.

Metodologická část je přehledně a přesvědčivě zpracovaná, nechybí promyšlení etiky výzkumu a reflexe výzkumnické pozice, ani podrobné vysvětlení, jak pandemická situace a přesun Znakovárny do virtuálního prostředí zasáhly do designu výzkumu a produkci dat, které se měly

původně více opírat o zúčastněné pozorování. Vlastní empirická část je vystavěna na pozorování konkrétního setkání neslyšících ze Znakovárny (v době, kdy centrum přišlo o vlastní prostor), které je následně provázáno s rozhovory a dalšími zdroji, z nichž autorka přesvědčivě vyvozuje, že vizuální jazyk může sehrávat svou identitární roli pro neslyšící pouze v případě, kdy mu socio-materiální prostředí neklade odpor. Přestože autorka měla jen velmi omezenou možnost provádět zúčastněné pozorování, její dílčí postřehy, například jak prostorová situovanost znakového jazyka mění běžné pojetí veřejného a soukromého, ukazují na osvojení si etnografické senzitivity.

Přes všechny své klady práce Terezy Frélichové vykazuje několik problematických míst a nedotažeností. Jestliže autorka uvádí, že pro ní bude „stěžejní především napětí mezi medicínskou a kulturním perspektivou“ (str. 15), ve kterých se identifikace neslyšících odvíjí, pak s tímto napětím nijak empiricky či analyticky nepracuje. Jako nešťastná se tak jeví rezignace na otevírání tématu tělesnosti a medicíny v rozhovorech s informanty z obavy, aby se autorka „zbytečně“ nepřibližovala k „uvedené medicínské perspektivě“ (str. 30). Nicméně v rozhovorech tuto perspektivu otevírají samotní informanti (např. když vzpomínají na nepříjemné zážitky z foniatrie, odmítají kochleární implantáty či běžnou mluvu) a poukazují tím na svou *kulturní* svébytnost. Domnívám se, že s uzávorkováním medicínské perspektivy současně autorce uniká jeden důležitý rozměr Znakovárny, a tím je rezistence. Trvání některých „Neslyšících“ na tom, že v Znakovárně se „musí umět znakový jazyk“ (str. 54), vymezování se proti medikalizaci jejich existence a konečně i autorčina „frustrující“ zkušenost během setkání poukazují na silný emancipační étos. Problematickým se též jeví značně zobecňující vymezení postižení jako „sociální choroby“ (social malady v originále; autorka chybně odkazuje v textu i literatuře na R. Murphyho *Úvod do antropologie* z roku 1998, namísto jeho knihy *Umlčené tělo* přeložené v roce 2001), kterou má mít na svědomí analyticky těžko uchopitelná „většinová společnost“ (str. 30, 60). Například současné práce F. Ginsburg a R. Rapp mohou poskytnout důležitý korektiv k Murphyho jednostrannému pohledu.

S ohledem na výše řečené, považuji bakalářskou práci Terezy Frélichové za zdařilou a doporučuji ji k obhajobě. Navrhuji hodnocení na hranici výborně (1) a velmi dobře (2), v závislosti na průběhu obhajoby.

Otázky k obhajobě:

Z jakého důvodu používá autorka výraz „neslyšící aktér“? V čem se liší od dalších označení pro Neslyšící/neslyšící a v čem je jeho přednost?

Co konkrétně má autorka na mysli pojmem „vyjednávání“? Jaké je pro ní teoretické ukotvení pojmu a jaký příklad z výzkumu by ho mohl ilustrovat?

Jak by autorka vysvětlila odmítání medicínského modelu postižení některými informanty s ohledem na zmiňované napětí mezi medicínskou a kulturním perspektivou?

V Praze 14. 9. 2022

PhDr. Jaroslav Klepal, Ph.D.